

อนุภาคการให้รางวัลและการลงโทษใน นิยายแฟนตาซีจีนชุด *เหลียวจี้จี้*¹

ปราณชนก ตรีรัตน์วาริสิน¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาอนุภาคการให้รางวัลและการลงโทษในนิยายแฟนตาซีจีนชุด *เหลียวจี้จี้* (聊斋志异) จำนวน 62 เรื่อง โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบกับอนุภาคใน *ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน* (Motif-index of Folk-literature) ของสติธ ธอมป์สัน (Stith Thompson) ผลการวิจัยพบว่า มีทั้งอนุภาคที่เหมือนกันและอนุภาคที่แตกต่างกัน อนุภาคที่เหมือนกันแสดงให้เห็นถึงความคิดอันเป็นสากลของมนุษย์ ในขณะที่อนุภาคที่แตกต่างกันแสดงให้เห็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของจีน อนุภาคเหล่านี้ยังสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ทางสังคมของชาวจีนใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านศาสนาและความเชื่อ สะท้อนให้เห็นความเชื่อหลากหลายที่ผสมผสานกันอยู่อย่างกลมกลืนในสังคมจีน 2) ด้านการศึกษา สะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์ที่ควรจะเป็นของบัณฑิตผู้มีการศึกษาในสังคมจีน 3) ด้านสังคมและการเมือง สะท้อนให้เห็นปัญหาสังคมการเมืองของจีน และ 4) ด้านครอบครัว สะท้อนให้เห็นภาพครอบครัวในอุดมคติของชาวจีน การศึกษาอนุภาคการให้รางวัลและการลงโทษใน *เหลียวจี้จี้* ทำให้เห็นภาพของ

---

¹ ปราณชนก ตรีรัตน์วาริสิน นักศึกษาปริญญาโท คณะภาษาและวรรณคดีจีน สาขาวรรณคดีจีนสมัยใหม่และร่วมสมัย มหาวิทยาลัยฟู้ตัน สาธารณรัฐประชาชนจีน Email: pranchanok.t@gmail.com

สังคมจีนและความปรารถนาของผู้คนซึ่งซ่อนเร้นอยู่ในความ
มหัศจรรย์ของนิยายแฟนตาซี

คำสำคัญ *เหลียวใจจื่ออี้* อนุภาคการให้รางวัลและการลงโทษ
วรรณกรรมแฟนตาซีจีน

บทนำ

วรรณกรรมแฟนตาซีปรากฏในสังคมมนุษย์มาแต่สมัยโบราณ ตั้งแต่เรื่องราวของเทพผู้ครองผืนฟ้าและผืนพิภพในสมัยอดีตเรื่อยมา จนถึงวรรณกรรมเกี่ยวกับโลกต่างมิติในปัจจุบัน (Armitt, 2005:13) วรรณกรรมแฟนตาซีไม่เพียงสร้างความบันเทิงให้แก่ผู้อ่าน หากยังซ่อนความเป็นจริงในสังคมหลายๆ ประการไว้อย่างแนบเนียน ทั้งความในใจ ความคิด และทัศนคติของผู้ประพันธ์ การเยาะเย้ยเสียดสีสังคมหรือแม้กระทั่งความคาดหวังที่มีต่อสังคม

วรรณกรรมแฟนตาซีจีนที่มีชื่อเสียงโด่งดังเรื่องหนึ่งได้แก่ *เหลียวใจจื่ออี้* (聊斋志异) ประพันธ์โดย ผู้ ชงหลิง (蒲松龄 ค.ศ.1640-ค.ศ.1715) สมัยราชวงศ์ชิง (ค.ศ.1644 - ค.ศ.1912) คำว่า “เหลียว” หมายถึงการพูดคุย เป็นชื่อที่ผู้ ชงหลิงตั้งให้แก่ห้องหนังสือของเขา คำว่า “ใจ” หมายถึงห้องหนังสือซึ่งบัณฑิตจีนนิยมใช้เป็นห้องทำงาน อ่านหนังสือหรือเขียนผลงาน เล่ากันว่าผู้ ชงหลิงตั้งโต๊ะน้ำชาไว้ให้ผู้คนมาแลกเปลี่ยนกันเล่านิทาน (Wang, 2003:205) ดังนั้นห้องหนังสือของเขาจึงมีชื่อว่า “เหลียวใจ” คำว่า “จื่อ” หมายถึงบันทึกรหรือจดบันทึก คำว่า “อี้” หมายถึงแปลกหรือผิดไปจากปกติ โดยรวมแล้ว *เหลียวใจจื่ออี้* จึงอาจแปลได้ว่า “บันทึกเรื่องประหลาดจากห้องหนังสือแห่งเรื่องเล่า” วรรณกรรมเรื่องนี้ประกอบด้วยนิยายเกี่ยวกับภูตผีปีศาจและเหตุการณ์ประหลาดอัศจรรย์จำนวน 500 กว่าเรื่อง ซึ่ง

ผู้ ซึ่งหลังรวบรวมมาจากเรื่องเล่าของชาวบ้านและบันทึกที่มีมาแต่เก่าก่อน ด้วยตัวละครที่ราวกับมีชีวิตโลดแล่นอยู่บนหน้ากระดาษและเรื่องราวที่ซาบซึ้งตรึงใจ ชวนให้ขบคิด วรรณกรรมเรื่องนี้จึงเป็นที่ชื่นชอบของผู้คนตั้งแต่แรกเผยแพร่ในสมัยราชวงศ์ชิงมาจนถึงปัจจุบัน

แม้ว่า *เหลียวไจจ้ออ๋* จะเป็นวรรณกรรมแฟนตาซี แต่ความมหัศจรรย์ในเรื่องเป็นสิ่งที่หล่อหลอมขึ้นมาจากความเป็นจริงของสังคมและความปรารถนาของผู้คน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาอนุภาคการให้รางวัลและการลงโทษใน *เหลียวไจจ้ออ๋* ซึ่งสะท้อนสิ่งที่สังคมยกย่องเชิดชูกับสิ่งที่สังคมเห็นว่าผิด เพื่อวิเคราะห์ความหมายทางวัฒนธรรมที่ซ่อนอยู่ในความมหัศจรรย์ของนิยายแฟนตาซีชุดนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาอนุภาคการให้รางวัลและการลงโทษใน *เหลียวไจจ้ออ๋*
2. เปรียบเทียบอนุภาคการให้รางวัลและการลงโทษใน *เหลียวไจจ้ออ๋* กับใน *ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน* ของสติต ธอมป์สัน เพื่อค้นหาความเป็นสากลและความเป็นเอกลักษณ์จีน
3. วิเคราะห์สังคมวัฒนธรรม และชุดความคิดของจีนในสมัยต้นราชวงศ์ชิงที่สะท้อนผ่านความเป็นแฟนตาซีของ *เหลียวไจจ้ออ๋*

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้ใช้ทฤษฎีอนุภาค ของ สติต ธอมป์สัน (Stith Thompson) นักคติชนชาวอเมริกันผู้ศึกษาวิเคราะห์นิทานจากประเทศต่างๆ ทั่วโลกแล้วจัดทำเป็น *ดัชนีอนุภาคของนิทานพื้นบ้าน* (*Motif-index of Folk-literature*) ไว้จำนวน 6 เล่ม โดยใช้อักษรโรมันตั้งแต่ A-Z เป็นตัวจำแนกหมวดหมู่ (Thompson, 1955:12)

อนุภาค (Motif) หมายถึง หน่วยย่อยในนิทานซึ่งมีลักษณะเด่นเป็นพิเศษทำให้เกิดการสืบทอดและดำรงอยู่ในสังคมหนึ่งๆ (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2551:38) โดยอนุภาคการให้รางวัลอยู่ในหมวด (Q1- Q199) และอนุภาคการลงโทษอยู่ในหมวด (Q200- Q599)

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบวิจัยเอกสาร(Documentary Research) และเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

สมมติฐานการวิจัย

1. อนุภาคการให้รางวัลและการลงโทษใน *เหลียวใจจื้ออี้* ประกอบด้วย การกระทำต่างๆที่ได้รางวัล ลักษณะของรางวัล และการกระทำต่างๆที่ถูกลงโทษ ชนิดของการลงโทษ
2. อนุภาคใน *เหลียวใจจื้ออี้* มีลักษณะร่วมกับอนุภาคสากลของนิทานต่างๆทั่วโลก และมีลักษณะเฉพาะของจีนที่ไม่ปรากฏในดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน
3. อนุภาคการให้รางวัลและการลงโทษใน *เหลียวใจจื้ออี้* มีความหมายเชิงวัฒนธรรมสะท้อนให้เห็นชุดความคิดต่างๆของสังคมจีน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์อนุภาคการให้รางวัลและการลงโทษใน *เหลียวใจจื้ออี้* โดยเปรียบเทียบกับอนุภาคการให้รางวัลและการลงโทษใน *ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน* ของสติธ ธอมป์สัน พบว่า

1. อนุภาคกับความเป็นสากลของ *เหลียวโจวจื่ออี้*

อนุภาคการให้รางวัลและการลงโทษจำนวนมากใน *เหลียวโจวจื่ออี้* เหมือนหรือคล้ายคลึงกับอนุภาคการให้รางวัลและการลงโทษใน *ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน* ของสติธ ธอมป์สัน แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ในสังคมจีนกับมนุษย์ในสังคมวัฒนธรรมอื่นๆ มีลักษณะร่วมในด้านต่างๆ ดังนี้

1.1. คุณลักษณะและการกระทำที่ทำให้ได้รับรางวัล

คุณลักษณะและการกระทำที่ทำให้ตัวละครในเรื่องได้รับรางวัลสะท้อนถึงคุณลักษณะและการกระทำที่ผู้คนในสังคมยกย่องชื่นชม ผู้วิจัยพบว่าคุณลักษณะและการกระทำที่ผู้คนในสังคมจีนและผู้คนในวัฒนธรรมอื่นๆชื่นชมยกย่องตรงกัน ได้แก่ ความกตัญญู กตเวทิต่อบิดามารดา (Q65. Filial duty rewarded) ความมีน้ำใจ (Q42. Generosity rewarded) ความซื่อตรง (Q54. Uprightness rewarded) ความรัก (Q56. Love rewarded) การสวดภาวนา (Q33. Reward for saying of prayers) ความเชี่ยวชาญชำนาญ (Q88. Reward for proficiency) ความวิริยะอุตสาหะ (Q86. Reward for industry) ความซื่อสัตย์ของภรรยา (Q83.1. Reward for wife's fidelity) การถวายอาหารแด่สิ่งเหนือธรรมชาติหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (Q32. Reward for offering food to crucifix) โดยพบว่าตัวละครที่มีคุณสมบัติหรือกระทำข้างต้นมักได้รับรางวัลอยู่เสมอ เช่น ในเรื่อง *อุกทกภัย* (水灾) สามภรรยาชาวานาคู่หนึ่งยอมทิ้งลูกชายทั้งสองเพื่อช่วยกันพยุงมารดาผู้แก่ชราหนีน้ำหลากที่ไหลบ่าเข้าท่วมหมู่บ้าน เมื่อน้ำลดกลับบ้านกลับพบลูกชายทั้งคู่ยังยิ้มร่าปลอดภัยอยู่บนเตียงอย่างปาฏิหาริย์

1.2 รางวัลที่ได้รับ

รางวัลที่ตัวละครต่างๆ ได้รับสะท้อนสิ่งที่ผู้คนในสังคมปรารถนา จากการวิจัย พบว่ารางวัลที่สังคมต่างๆ ปรารถนาคล้ายคลึงกันได้แก่ การฟื้นกลับมามีชีวิต (Q151.9. Resurrection as reward) ความร่ำรวย (Q111. Riches as reward) การได้กลายเป็นเทพ (Q172.9. Deification as reward) การได้รับการปกป้องจากเภทภัย (Q150. Immunity from disaster as reward) การรักษาให้หายจากอาการเจ็บไข้ (Q161. Healing as reward) รางวัลเหล่านี้แสดงให้เห็นว่ามนุษย์แม้จะอยู่ต่างสังคมต่างวัฒนธรรมกันแต่ยังคงปรารถนาในสิ่งเดียวกัน ปรารถนาจะมีชีวิตอยู่ มีฐานะที่ดีขึ้น ปรารถนาที่จะรอดพ้นจากโรคร้ายและภัยอันตรายต่างๆ เป็นต้น

1.3 คุณลักษณะและการกระทำที่ทำให้ถูกลงโทษ

คุณลักษณะหรือการกระทำที่ทำให้ตัวละครถูกลงโทษเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงคุณลักษณะและการกระทำที่ผู้คนในสังคมเห็นว่าไม่ถูกต้อง โดยคุณลักษณะที่พบคล้ายคลึงกันใน *เฮลียิวใจจื้ออี้* และใน *ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน* ได้แก่ การกระทำผิดในเชิงชู้สาว (Q241. Adultery punished) การตัดสินคดีความผิด (Q265.False judging punished) ความอกตัญญู (Q281. Ingratitude punished) การโกงเงิน (Q274. Swindler punished) การฆ่าคนตาย (Q211 Murder punished) การใช้เวทมนตร์บันดาลให้เกิดโรครະบาด (Q392. Punishment of evil magician who has caused plague) เป็นต้น

1.4 บทลงโทษที่ได้รับ

มนุษย์มักใช้สิ่งซึ่งตนหวาดกลัวมาเป็นบทลงโทษ จากบทลงโทษที่คล้ายคลึงกันใน *เฮลียิวใจจื้ออี้* กับ *ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน* เราจึงเห็นความหวาดกลัวร่วมของมนุษยชาติ เช่น การ

สูญเสียทรัพย์สิน (Q595. Loss or destruction of property as punishment) การเนรเทศ (Q431. Punishment: banishment, exile) ความตาย (Q411. Death as punishment) การถูกสาป (Q556. Curse as punishment) การเกิดในชาติภพที่ต่ำกว่าเดิม (Q551.5.1. Reincarnation into degraded form as punishment) เป็นต้น

2. อนุภาคกับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ *เหลียวโจ้อี้*

แม้อนุภาคการให้รางวัลและการลงโทษใน *เหลียวโจ้อี้* จำนวนมากจะคล้ายคลึงกับอนุภาคใน *ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน* หลายหมวดด้วยกัน แต่ยังมีจำนวนไม่น้อยที่แตกต่างกันอยู่ ส่วนที่แตกต่างกันเหล่านั้นแสดงถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมบางประการของสังคมจีนที่วรรณกรรมเรื่อง *เหลียวโจ้อี้* ถือกำเนิดขึ้นมา โดยมีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

2.1 ผู้ให้รางวัลและผู้ลงโทษ

ใน *เหลียวโจ้อี้* ผู้ให้รางวัลและผู้ลงโทษส่วนใหญ่เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ ผู้ให้รางวัลและผู้ลงโทษที่ไม่ปรากฏใน *ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน* เช่น ปีศาจจิ้งจอก ยมบาล และนักพรตเต๋า แสดงให้เห็นความเชื่อของสังคมจีนที่แตกต่างไปจากสังคมวัฒนธรรมอื่น เช่น ในเรื่อง *สหายร่ำสุรา* (酒友) บัณฑิตเชอ(车生) วัชชีวิตปีศาจจิ้งจอกที่มาขโมยสุรา ทั้งยังใจกว้างคบบัณฑิตเป็นสหาย ปีศาจจิ้งจอกจึงมักนำโชคกลับมาให้เขาอยู่เสมอ จนเขามั่งคั่งขึ้นมา

2.2 ผู้ได้รับรางวัลหรือผู้ถูกลงโทษ

เหลียวโจ้อี้ มีเรื่องสั้นหลายเรื่องที่มีบัณฑิตเป็นตัวละครเอกและมีบทบาทเป็นผู้ได้รับรางวัลและผู้ถูกลงโทษ เช่นในเรื่อง

บัณฑิตเหมียว (苗生) บัณฑิตช่างประจบสอพลอถูกปีศาจเสี้ยมสังหารหรือในเรื่อง *บัณฑิตจง* (钟生) บัณฑิตกตัญญูสามารถสอบผ่านการสอบเข้ารับราชการ เป็นต้น ตัวละครผู้ได้รับบทลงโทษและผู้ได้รับรางวัลที่ต่างกันในเรื่อง *เหลียวใจจื้ออี้* และ *ในดงนือนุภาคินิทานพื้นบ้าน* ย่อมแสดงให้เห็นว่าในสังคมจีนมีอาชีพหรือสถานะทางสังคมซึ่งต่างไปจากสังคมอื่น ตัวละครบัณฑิตจึงปรากฏเฉพาะใน *เหลียวใจจื้ออี้* นอกจากนี้การมีตัวละครที่เป็นบัณฑิตอยู่บ่อยครั้งยังแสดงให้เห็นความสำคัญของชนชั้นบัณฑิตในสังคมจีนอีกด้วย

2.3 คุณลักษณะที่ทำให้ได้รับรางวัลและคุณลักษณะที่ทำให้ถูกลงโทษ

คุณลักษณะที่ทำให้ได้รับรางวัลหรือถูกลงโทษใน *เหลียวใจจื้ออี้* กับ *ดงนือนุภาคินิทานพื้นบ้าน* นั้น ส่วนมากจะคล้ายคลึงกัน แต่สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยสังเกตเห็นคือ *เหลียวใจจื้ออี้* ให้ความสำคัญกับความกตัญญูมากเป็นพิเศษ ขณะที่ *ดงนือนุภาคินิทานพื้นบ้าน* มีสัดส่วนอนุภาคการให้รางวัลเนื่องจากความเมตตาและความศรัทธามากกว่าความกตัญญู สิ่งนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าสังคมจีนเป็นสังคมที่ให้คุณค่ากับความกตัญญูเป็นอย่างมาก

2.4 รางวัลที่ได้รับและบทลงโทษที่ได้รับ

ใน *เหลียวใจจื้ออี้* พบอนุภาครางวัลซึ่งแตกต่างกันไปจาก *ดงนือนุภาคินิทานพื้นบ้าน* ได้แก่ การสอบผ่านเป็นขุนนางเป็นรางวัล การได้บุตรเป็นรางวัล ครอบครัวได้อยู่พร้อมหน้ากันเป็นรางวัล และการได้ภรรยาเป็นรางวัล เช่น เรื่อง *เจ้าแห่งทะเลสาบซีหู* (西湖主) บัณฑิตเฉิน (陈生) เคยช่วยชีวิตจระเข้ตัวหนึ่ง ครั้นเขาหลงไปเยือนวังบาดาลจึงพบว่าแท้จริงจระเข้คือพระสนมของเจ้าทะเลสาบและได้ประทานธิดาของนางให้เป็นภรรยาของเขาซึ่งเหมือนเป็นการให้

รางวัลแก่เขา อนุภาครางวัลที่แตกต่างไปจาก *ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน* เหล่านี้ บ่งบอกถึงความปรารถนาในมโนสำนึกของชาวจีน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทางสังคม แสดงให้เห็นว่าสังคมจีนให้ความสำคัญกับการมีครอบครัว การมีบุตรสืบสกุลและการสอบผ่านเป็นขุนนาง

3. มโนทัศน์ทางสังคมของชนชาวจีนที่ปรากฏใน *เหลียวใจจี้อี้*

มโนทัศน์คือความคิดความเข้าใจของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเกิดจากการสังสมประสบการณ์จนเกิดเป็นภาพรวมของสิ่งๆ นั้นในความคิด (ชินนทร์ชัย อินทிரารณ และ สุวิทย์ หิรัณยกานต์, 2548 : 51) วรรณกรรมแฟนตาซีจีนเรื่อง *เหลียวใจจี้อี้* แสดงให้เห็นมโนทัศน์ทางสังคมของจีนในแง่ต่างๆ ดังต่อไปนี้

3.1 มโนทัศน์ด้านศาสนาและความเชื่อ

จากการศึกษาเรื่องสั้นจำนวนมากใน *เหลียวใจจี้อี้* ผู้วิจัยพบว่า มีตัวละครซึ่งมีมนุษยธรรมหรือมีเมตตาได้รับรางวัลอยู่เสมอ อาทิ บัณฑิตจู้ (祝生) ที่คอยช่วยชีวิตคนในที่สุดก็ได้รับการแต่งตั้งตำแหน่งจากสวรรค์ ในเรื่อง *ปีศาจหญ้าผู้หมาง* (水莽草) ดังนี้

... 一日，村中有中水莽草毒者，死而复苏，相传为异。生曰：“是我活之也。彼为李九所害，我为之驱其鬼而去之。... 一日，谓子曰：“上帝以我有功人世，策为‘四渎牧龙君’，今行矣。...” (Pu, 2013: 39)

วันหนึ่ง ในหมู่บ้านมีคนต้องพิษหญ้าผู้หมางจนตาย แต่กลับฟื้นคืนขึ้นมา จนคนเล่าลือเป็นเรื่องแปลก บัณฑิตเล่าว่า “ข้าเป็นคนทำให้เขาฟื้นเอง เขาถูกปีศาจผู้หมางหลีจิวทำร้าย ข้าไล่ปีศาจตนนั้นไปแทนเขา” ... วันหนึ่ง เขาพลันพบกับบุตรว่า “องค์เง็กเขียนทรงทราบว่าคุณให้โลกมนุษย์

แต่งตั้งข้าเป็น ‘เทพแห่งสี่แม่น้ำ’ วันนี้เดินทางไปปรับตำแหน่ง
...”

อนุภาคการให้รางวัลเช่นนี้สะท้อนให้เห็นการยึดถือชื่นชมหลัก “มนุษยธรรม (仁)” ของลัทธิขงจื้อ (สุวรรณา สถาอานันท์, 2555:47-58) แต่ในขณะที่เดียวกันเรื่อง *เหลียวใจจื้ออี้* ก็ปรากฏองค์ประกอบของความเชื่ออื่นด้วย เช่น ความเชื่อเรื่องเวทมนตร์คาถาของลัทธิเต๋า ความเชื่อเรื่องปรโลก การกลับชาติมาเกิด (reincarnation) ของพุทธศาสนา รวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับภุมติปิศาจต่างๆ ซึ่งเป็นความเชื่อพื้นบ้าน เป็นต้น วรรณกรรมเป็นกระจกสะท้อนสังคม โลกของ *เหลียวใจจื้ออี้* จึงเป็นดั่งกระจกสะท้อนสังคมจีนซึ่งเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีศาสนาความเชื่อต่างๆสาขากลมกลืนกันอย่างลงตัว

3.2 มโนทัศน์ด้านการศึกษา

อนุภาคการให้รางวัลและการลงโทษซึ่งเกี่ยวข้องกับตัวละครบัณฑิต (读书人) แสดงความคาดหวังที่สังคมจีนมีต่อบัณฑิตผู้มีความประพฤติเป็นปัญญาชนของสังคมรวมไปถึงมุมมองที่มีต่อการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า หัวใจของการศึกษาในสังคมจีนให้ความสำคัญกับปัจจัยสามประการคือ ความมุ่งมั่น ความสามารถ และคุณธรรม สังคมจีนมองว่า ความมุ่งมั่นเป็นหนทางสู่ความสำเร็จ บัณฑิตผู้เล่าเรียนสำเร็จควรจะไปด้วยความสามารถและคุณธรรมควบคู่กัน ทั้งนี้ความสามารถด้านกวีนิพนธ์เป็นสิ่งที่สังคมจีนให้ความสำคัญเป็นพิเศษ เพราะเชื่อกันว่ากวีนิพนธ์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตน (兴于诗) ทำให้มีทักษะการใช้ภาษาที่ดี สามารถสื่อสารความคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พัชนี ตั้งยีนยง, 2552:1) ความคิดเหล่านี้แสดงออกมากในรูปการให้รางวัลบัณฑิตที่เปี่ยมด้วยความสามารถและคุณธรรม

และการลงโทษบัณฑิตที่มีลักษณะผิดไปจากบัณฑิตในอุดมคติของจีน เช่น ในเรื่อง *คุณชายแห่งเจียผิง* (嘉平公子) ภรรยาผีสาวเห็นสามีเป็นบัณฑิตไร้ความรู้จึงหนีจากไป

... 一日，公子有谕仆帖，置案上，中多错谬：“椒”讹“菽”，“姜”讹“江”，“可恨”讹“可浪”。女见之，书其后：“何事‘可浪’？‘花菽生江。’有婿如此，不如为娼！”... 言已而没。(Pu, 2013: 92)

...วันหนึ่ง คุณชายเขียนคำสั่งให้บ่าวแล้ววางไว้บนโต๊ะ ในนั้นเขียนผิดมากมาย “พริกไทย” เป็น “พลิกไทย” “จิง” เป็น “ซัง” “น่าซิงซัง” เป็น “หน้าซิงซัง” นางเห็นเข้าก็เขียนต่อท้ายว่า “เรื่องใดหน้าซิงซัง? พริกไทยปนซิงสด มีสามีเยี่ยงนี้ มีสู้เป็นนางโลม” ... พุดจบกก็หายตัวไป

นอกจากนี้ยังมีบัณฑิตผู้มีความรู้ได้รับรางวัลในเรื่อง *จื่อเฉิง นางกำนัลแห่งทะเลสาบตั้งถึง* (织成) บัณฑิตหลิว (柳生) ที่นอนอยู่บนเรือในทะเลสาบตั้งถึง (洞庭湖) พบกับจ้าวทะเลสาบที่มาลักเรือไปจัดงานรื่นเริง เขาแต่งบทกวีตามโจทย์ที่ท่านสั่งได้ดังงามยิ่ง ท่านจึงตรารางวัลเป็นเงินทองและผลึกแก้วที่สามารถช่วยให้รอดปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวงบนสายน้ำ

3.3 มโนทัศน์ด้านสังคม การเมือง

ในด้านสังคมและการเมือง อนุภาคการให้รางวัลและการลงโทษใน *เหลียวโจ้อี้* สะท้อนให้เห็นว่าผู้คนในสังคมจีนห่วงใยและเป็นกังวลเกี่ยวกับปัญหาใหญ่สองประการได้แก่ สิบบนและการปฏิบัติหน้าที่อย่างไม่เป็นธรรม

(1) สิบบน

สิบบนเป็นปัญหาใหญ่ทางสังคมและการเมืองที่มีมาตั้งแต่อดีตและเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การปกครองบ้านเมืองมีปัญหา ใน

เหลียวใจจื้ออี้ พบว่ามีอนุภาคการลงโทษจำนวนหนึ่งทีลงโทษผู้ที่ติดสินบนและผู้ที่ได้รับสินบน เช่น เรื่อง สี่ฝั่งผิงช่วยบิดาจากยมโลก (席方平) ยมบาลผู้รับสินบนละเลยการพิพากษาคนผิดถูกลงโทษ ดังนี้

判云：“勘得冥王者：职膺王爵，... 而乃繁缨纓戟，徒夸品秩之尊；羊狼狼贪，竟玷人臣之节。... 当掬西江之水，为尔湔肠；即烧东壁之床，请君入瓮。...”

(Pu, 2013: 308-309)

พิพากษาว่า “บัดนี้เป็นคำพิพากษายมบาล เป็นถึงยมบาล ... แต่ใช้อำนาจบาตรใหญ่อดอ้างตำแหน่งหน้าที่ ประพฤติตนโหดเหี้ยมละโมภโลภมาก จนเสื่อมเสียคุณธรรมของข้าราชการ ... ควรนำตัวไปแม่น้ำซีเจียง ควักตับไตเครื่องใน ม้ามความโลสมออก แล้วนำไปย่างบนกำแพงตะวันออก ให้เจ้าลิ้มรสชาติเปลวเพลิงให้เข็ด...”

อนุภาคเช่นนี้สะท้อนความคิดประการหนึ่งที่ว่าความใสสะอาดของกระบวนการยุติธรรมเป็นสิ่งที่สังคมควรตระหนัก และการติดสินบนให้ทุจริตในหน้าที่เป็นปัญหาที่สังคมควรกำจัด นอกจากนี้ยังสะท้อนความปรารถนาที่ประสงค์ให้ขุนนางผู้รับสินบนได้รับบทลงโทษและความปรารถนาที่ประสงค์ให้ความยุติธรรมบังเกิดขึ้นในสังคมอีกด้วย

(2) การปฏิบัติหน้าที่อย่างไม่เป็นธรรม

ใน เหลียวใจจื้ออี้ ปรากฏอนุภาคการลงโทษขุนนางผู้ปฏิบัติหน้าอย่างไม่เป็นธรรม เช่นในเรื่อง สามชาติ (三生) เจ้าหน้าที่คุมสนามสอบที่ปฏิบัติหน้าที่ไม่เป็นธรรมถูกจับตัวไปลงโทษในนรกด้วยการถูกควักหัวใจ อนุภาคการลงโทษที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของข้าราชการเหล่านี้ ซึ่งาระบบราชการในสังคมจีนเป็นระบบที่ไม่มีประสิทธิภาพเพราะเจ้าหน้าที่ไม่ปฏิบัติหน้าที่เต็มกำลังความสามารถ

แสดงถึงความปรารถนาของผู้คนที่ต้องการให้ระบบเหล่านี้ได้รับการเปลี่ยนแปลง

3.4 มโนทัศน์เกี่ยวกับครอบครัว

การศึกษาอนุภาคใน *เหลียวโจวจื่อ* ยังทำให้ทราบถึงชุดความคิดที่ชาวจีนมีต่อครอบครัว รวมถึงมุมมองเกี่ยวกับความสัมพันธ์และบทบาทของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว

(1) ความสำคัญของการมีบุตร

ใน *เหลียวโจวจื่อ* พบอนุภาคจำนวนมากที่ใช้การมีบุตรเป็นรางวัลและบทลงโทษ เช่นใน เรื่อง *เทพสายฟ้า* (雷曹) เย่ว ยววินเฮ่อ (乐云鹤) คอยช่วยเหลือครอบครัวของเซี่ย ผิงจื่อ (夏平子) ผู้เป็นสหายแทนสหายที่ตายจากไป วันหนึ่งเซี่ย ผิงจื่อที่ตายแล้วไปเป็นดาวจึงกลับมาเกิดเป็นบุตรของเขา

... 既寢，梦夏平子来，曰：“我少微星也。君之惠好，在中不忘。又蒙自上天携归，可云有缘。今为君嗣，以报大德”。乐三十无子，得梦甚喜。自是，妻果娠；及临蓐，光辉满室，如星在几上时，因名“星儿”。机警非常，十六岁，及进士第焉。(Pu, 2013: 177)

... เมื่อเข้านอนฝันเห็นเซี่ย ผิงจื่อมาบอกว่า “ดาวดวงน้อยคือข้าเอง มิตรภาพของท่านยังคงจดจำไม่ลืม เมื่อท่านพาข้ากลับมาจากฟ้า พุดได้ว่ามีชะตาผูกพันกัน วันนี้จึงมาสืบสกุลให้ท่านตอบแทนบุญคุณ” เย่ว ยววินเฮ่อสามลึบแล้วยังไม่มีบุตร ฝันดังนี้ดีใจนัก จากนั้นภรรยาที่ตั้งครรภ์ตั้งฝัน ยามคลอดมีแสงสว่างทั่วห้องเหมือนเมื่อดาวอยู่บนโต๊ะ จึงตั้งชื่อว่า “ซิงเออร์” เด็กน้อยฉลาดยิ่ง อายุสิบหกก็สอบผ่านการสอบเข้ารับราชการ ..

ส่วนในเรื่อง *ศรีภรรยาขานหู* (珊瑚) จางกู (臧姑) ลูกสะใภ้ผู้ ออกตัณญูทั้งรังแกแม่สามีทั้งเอาเปรียบขานหูพี่สะใภ้ผู้แสนดี ลูกชาย คนโตและคนรองของนางเสียติดๆกัน และนางไม่เคยมีลูกได้อีกเลย เมื่อตั้งครรภ์ครั้งใดก็แท้งเสียทุกครั้งไป การนำ “บุตร” มาเป็นรางวัล และบทลงโทษแสดงให้เห็นว่าในสังคมจีนการมีบุตรเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้บุตรชาย นอกจากนี้หากบุตรชายมีความรู้ ความสามารถสอบเข้าเป็นขุนนางได้ ก็ยังเป็นสิ่งที่ปรารถนามากยิ่งขึ้น

(2) บุตรพึงกตัญญูต่อบิดามารดา

ใน *เหลียวใจจื้ออี้* พบอนุภาคบุตรกตัญญูได้รับรางวัลเป็น จำนวนมาก เช่นในเรื่อง *บัณฑิตจง* (钟生) บัณฑิตจงยอมทั้งการสอบ เข้าเป็นขุนนาง เร่งเดินทางไม่พักเพื่อเอาวิชาเศษกลับไปช่วยมารดาที่กำลังจะสิ้นใจ เพราะความกตัญญูยวบยาบจึงประทานอายุช่วยให้มารดา อีกสิบสองปี ทั้งเขายังสอบได้จอหงวนอีกด้วย อนุภาคบุตรกตัญญูได้รับรางวัลเหล่านี้เป็นการส่งเสริมคุณลักษณะความกตัญญูต่อบิดามารดา แสดงให้เห็นว่า บุตรกตัญญูเป็นสิ่งซึ่งสังคมจีนยกย่องสรรเสริญ

(3) สามีภรรยาพึงซื่อสัตย์ต่อกัน

ใน *เหลียวใจจื้ออี้* พบอนุภาคให้รางวัลภรรยาและสามีที่ ซื่อสัตย์รักมั่นคงต่อกัน ในขณะเดียวกันก็พบอนุภาคที่ลงโทษสามี ภรรยาที่ไม่ซื่อสัตย์ต่อกัน เช่นในเรื่อง *บรรลุเซียน* (成仙) เซียนเต๋าพา สหายถอดวิญญานมาพบภรรยาปลอมมีชู้ ภรรยาที่คบชู้จึงถูกสังหาร ส่วนชายชู้ถูกฟันแขนขาด อนุภาคเหล่านี้เน้นย้ำให้เห็นบทบาทที่ควร เป็นระหว่างสามีภรรยาในสังคมจีน นั่นก็คือต้องซื่อสัตย์ต่อกัน

(4) สามีพึงยุติธรรมต่อภรรยาและครอบครัวฝ่ายสามีพึง เมตตาต่อลูกสะใภ้

ใน *เหลียวโจ้อี้* ยังพบอนุภาคที่ลงโทษสามีและแม่สามีผู้ปฏิบัติต่อหญิงสาวที่แต่งงานเข้ามาอย่างไม่เป็นธรรม เช่นในเรื่อง *ศรีภริยาซานหู* (珊瑚) มารดาของต้าเฉิง (大成) ชอบรังแกซานหูลูกสะใภ้ผู้แสนดี ทั้งให้ต้าเฉิงขับไล่ซานหูออกจากบ้านอย่างไรเหตุผลต่อมาโชคชะตาจึงชักนำให้มารดาของต้าเฉิงพบกับจางกุ (臧姑) ลูกสะใภ้คนรองผู้โหดร้ายร้ายกาจ จางกุใช้งานแม่สามีและต้าเฉิงราวกับทาส แม่ลูกต่างทุกข์ยากแสนสาหัส อนุภาคข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าสังคมจีนปรารถนาให้ครอบครัวฝ่ายสามีปฏิบัติต่อหญิงสาวที่แต่งงานเข้ามาอย่างเป็นธรรม ไม่ควรกดขี่ข่มเหงหญิงสาวเหล่านั้น

(5) ภรรยาที่ดีพึงสงบเสงี่ยมและมีใจรักมั่นคงต่อสามี

ในเรื่อง *เหลียวโจ้อี้* มีตัวละครภรรยาอยู่มาก ตัวละครที่ ได้รับรางวัลสะท้อนภาพภรรยาในอุดมคติของสังคมจีน ส่วนตัวละครที่ถูกลงโทษสะท้อนภาพภรรยาที่ไม่พึงปรารถนา ภรรยาที่ดีเช่นในเรื่อง *อาเชียนปีศาจหนู* (阿纤) อาเชียนเมื่อแต่งงานมา ขยันทอผ้าเข้าค้ำ พุดน้อย ใจเย็น ยิ้มแย้ม นำความร่ำรวยมาสู่ครอบครัว ทุกคนจึงรักนาง ส่วนภรรยาที่ไม่ดีเช่นในเรื่อง *ต้าหนานตามหาบิดา* (大男) นางเชิน (申氏) ภรรยาคนที่สองของนายซี (奚氏) ขี้หึง ร้ายกาจชอบรังแก ทารุณนางเหอ (何氏) ผู้เป็นภรณาน้อย เมื่อสามีหนีออกจากบ้านไปก็ไม่รอช้าแต่งงานใหม่ แต่นางเหอยื่นกรานครองตนรอสามี หลังผ่านเรื่องราวมากมาย สุดท้ายนางเชินกลับกลายมาเป็นภรณาน้อยของนายซีสามีเก่า ขณะที่นางเหอกลายมามีศักดิ์เป็นภรรยาเอก จากตัวละครต่างๆที่พบในเรื่อง ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าคุณลักษณะของภรรยาซึ่งเป็นที่ยอมรับของชาวจีนคือภรรยาที่สงบเสงี่ยม ขยันขันแข็ง มีใจรักมั่นคงต่อสามี

(6) พี่น้องพี่รักใคร่กลมเกลียวกัน

ใน *เหลียวจี้จ้อ* ยังพบอนุภาคการให้รางวัลและการลงโทษ ซึ่งเกี่ยวข้องกับตัวละครพี่น้อง เช่น อนุภาคพี่น้องที่รักกันได้รับรางวัล อาทิ ในเรื่อง *จางเฉิง พี่พลัดน้อง* (张诚) จางน่า (张纳) กับจางเฉิง (张诚) เป็นพี่น้องต่างมารดา กัน มารดาของจางน่าตายไปแล้ว แม่ของจางเฉิงเกลียดจางน่าให้เขาอยู่อย่างอดอยาก แต่จางน่ากับจางเฉิงกลับรักและเกื้อกูลกันเสมอ หลังจากจางเฉิงน้องชายโดนเสือคาบหายไป จางน่าก็ออกตามหา สุดท้ายครอบครัวได้กลับมาอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

ในทางตรงกันข้าม เรื่อง *เจิงโหย่วยวี พี่ชายผู้เปี่ยมคุณธรรม* (曾友于) พี่น้องๆของโหย่วยวีชอบทะเลาะ ทำร้ายกัน ส่วนโหย่วยวี ลูกชายของครอบครัวสกุลเจิงยึดถือคุณธรรมมักชวนให้ พี่น้องของตนปรองดองกัน แต่พี่น้องไม่เชื่อฟังเขา ทะเลาะกันรุนแรงขึ้นทุกที จนโหย่วยวีต้องย้ายบ้านแยกออกไป สุดท้ายครอบครัวของโหย่วยวีอยู่กันอย่างมีความสุข บุตรชายและตัวเขาสอบได้เป็นขุนนาง ส่วนครอบครัวของพี่น้องต้องพบกับความสูญเสียล้มจม จากการศึกษาอนุภาค พบว่าสังคมจีนมองความรักระหว่างพี่น้องเป็นสิ่งที่ดีงาม การช่วยเหลือกันระหว่างพี่น้องทำให้ตัวละครได้ประสบความสำเร็จ ในขณะที่ยุติธรรมทะเลาะแตกคอกันนำไปสู่ความทุกข์ ความหายนะ

บทสรุป

วรรณกรรมแฟนตาซีหากมองผิวเผินเป็นประหนึ่งภาพฝันที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ทว่าความฝันเหล่านั้นล้วนถือกำเนิดมาจากความเป็นจริงในสังคม ความกลัว ความปรารถนาที่หลบเร้นอยู่ใน

- Thompson, Stith. (1955). **Motif-Index of Folk-Literature Revised and Enlarged Edition (A to Z)**.
Bloomington: Indiana University Press.
- Lin Geng 林庚. (1995). **Zhongguo Wenxue Jianshi 中国文学简史**. Beijing: Beijing Daxue Chubanshe.
- Pu Songling 蒲松龄. (2013). **Liaozhaizhiyi 聊斋志异**. Ha'erbin: Heilongjiang Meishu Chubanshe.
- Wang Qingyun 王庆云. (2003). **Zhongguo Gudai Wenxue: Xiaoshuo Juan 中国古代文学:小说卷**. Beijing: Beijing Huayu Jiaoxue Chubanshe.

Reward and Punishment Motifs in Chinese Fantasy Novel *Liaozhaizhiyi*

Pranchanok Treerattanawareesin

ABSTRACT

This research paper aims to study the reward and punishment motifs in 62 stories in the series of Chinese fantasy novel *Liaozhaizhiyi* by comparing to those in Stith Thompson's *Motif-index of Folk-literature*. The results of this research reveal that the reward and punishment motifs in *Liaozhaizhiyi* and in *Motif-index of folk-literature* share some similarities and distinctions. The similar motifs convey human's universal characteristics. Whereas the distinctive motifs illustrate the unique features of Chinese cultures which differ from other cultures. The reward and punishment motifs in *Liaozhaizhiyi* also portray the social concepts of Chinese people, including 1) the concept of multi-religious and beliefs in Chinese society, 2) the concept of ideal scholars, 3) the concept of social and political problems, and 4) the concept of ideal family. The study of the reward and punishment motifs in *Liaozhaizhiyi* reflects the images of Chinese society and their desires hidden in the miracles of fantasy novel.

Keywords: *Liaozhaizhiyi*, reward and punishment motifs, Chinese fantasy literature